

Fólkafundur úti í Fugloy 17. juli 1999

Hvussu verður útoyggjunum lív lagað?

Niðanfyri prenta vit røðuna, sum Jóannes Eidesgaard helt á Fólkafundinum í Fugloy leygardagin

Góðu fugloyingar, gott fundarfólk.

Tá Sjurður við Kellingará saman við hinum flokksmonnum fór av hesi oyggj, segði hann tey kendu orðini: »Fritt er Eystfellið frá at fara«. Og veruleikin er, at mangir fugloyingar og aðrir útoyggjabúgvar síðan, um ikki hava sagt somu orð, so hava teir havt somu kenslur í barni, tá teir valdu at fara av síni heimaoyggj fyri at búseta seg aðrastaðni. Flyta til eitt stað, har alt er lættari. Stutt til bakaran, blaðkioskina, kolidiskarnar við alskyns mati, ítróttarvallirnar, barnagarðarnar, læknarnar, skúlnar og alt annað, sum er at finna á meginokinum. Men fyrst og fremst, tí har var liviligi, tí har var arbeiði at fáa.

Trupulleikin, sum okkara útoyggjar hava havt seinastu mongu árin, er ein beinleiðis avleiðing av tí samfelagsmenning, sum er farin fram. Vælfærdarsamfelagið færdi til eina broyting av aldargamla lívsmynstrinum. Frá at hava stríðst fyri at hava mat í munnin, fingi vit eitt samfelag, har pengar gjørdist ein alt meira tyðandi partur av gerandisdegnum. Og sum fylgja av hesum fluttu fólk til tey pláss, har peningur var at vinna. Og hesa gongd hevur ongín myndugleiki kunna broytt ella forða, og tibeit.

Hví býr man á útoyggj? Gjøgnum øldir hevur gamla lívsgrundarlagið verið jørdin, bjørgini og sjógvurin. Menn tókust við at dyrka jørdina, sækja bjørgini og at rógva út. Og alt hetta arbeiðið var treytað av felagskapinum, har lønin var

breyð í munnin.

Men alt hetta er broytt, tí dagligu og mánaðarligu rokningarnar koma eisini út til útoyggjarnar, og tí er inn-tøkugrundarlagið neyðuga fortreytin fyri at kunna støðast eisini á eina útoyggj.

Á Stóra Dimun búðu ein-aferð 36 fólk, men nú er tað bert bóndafamiljan. Fyrr var talan um at metta munnar fyri arbeiði, meðan nú er talan um at vinna eina rímiliga ársinntøku av tí, sum oyggin ber.

Hvussu er so vordíð í nógvum støðum í Føroyum í dag? Jú, nóg av jørdini er vordin uttanbyggjajørð, sum kapitalurin, sum jú mest er í miðstaðarokinum, hevur keypt.

Útróðurin, sum fyrr var ein frí vinna, er lagdur í leinkjur við nýggju lóggávu-ni um vinnuligan fiskiskap, har næstan vónleyst er at koma inn í skipanina, og harnæst eru útróðradagar nú kvøteraðir.

V.o.o. er aldargamla lívsgrundarlagið fyri ein part tikið undan byggunum og útoyggjunum. Lívsmynstrið er broytt, oyggin fæddi ikki so nógv longur, tí hvør einstakur krevur meira, og har-umframt eru fortreytirnar fyri jarðarbrúki og útróðri eisini broyttar.

Tá so nógvar av okkara smábýgdum harafturat noyðast at gjalda hægri skatt enn Havnin t.d. ger, so er torført at síggja, hví í Guðs garði fólk búleikast í útjaðaranum? Heðin Brú segði, at føyningar búgva ikki í Føroyum av praktiskum grundum, men man býr væl saktans ikki í útjaðarum, tí útsyktin er so góð. Tað mugu vera nakrir ítökiligir vinnu-møguleikar, annars verður

útjaðaranum ikki lív lagað. Tað má bera til at gera brúk av jørdini, og tað má bera til at røkja sjógvn. Men tað fer neyvan at økja fólkatalið á útoyggjunum.

Í 70'unum og 80'unum høvdu vit eitt nógv nýtt fyrirbríði, sum varð kallað »bygdamenning«. Tað, sum menn tá sóu, var, at neyðugt var við ítökiligum tiltøkum til tess at stuðla byggunum. Tiltøk í vinnu-virki og eitt gott ferðasamband. Men eftirtíðin og 90'un hava felt ein so lemjandi dóm yvir henda politikk, at tað í dag eru tey fæstu, sum tora at rógva aftur aftur.

Men var alt skeivt?

Hvussu nógvir av okkum 90'ara politikkarum hava ikki við háð og spott flent og gjørt gjøldur burtur úr t.d. bergholunum í Kals-oyinni? Ikki tí, lítið er at ivast í, hvat »cost-benefit« kanningar høvdu vist og enn minni er at ivast í, hvat tjúkku lærubókurnar um búskap siga um hesa úthygg- ing í samferðslunetið. Mið-savnan, stórdriftsfyrirminir, burðardýgt og cost-benefit eru slagorðini hjá nýggju embætisstáttini. Men taka vit eitt nú Mikladal, so er fólkatalið í 1998 størri enn í 1981, meðan Fugloyggjin í sama tíðarskeiði er umleið hálvleita. Men hvat, vegur kom til Múla, og bygðin

doyði út.

Men tó eru samferðslu-møguleikarnir ein týðning-armikil fortreyt fyri trivnaðin runt um í landinum.

Men harumframt má tað ikki vera dýrari at búgva í útjaðaranum enn tað er fyri restina av landinum. At-gondin til vørur og tenastur má verða eins fyri alt landið. Vit skulu ikki hava 1. floks og 2. floks føyningar.

Hví skal t.d. skúvoyng-urin gjalda 25 oyru meira fyri ein litur av olju enn havnamaðurin? Stuðulin til útoyggjar, sum vit fingi lógtingið at samtykkja, men sum tók drúgva tíð hjá landsstýrinum at fáa sett í verk, bætir nakað um henda ójavnna. Nakað kann gerast við lóggávu, og tá eru vit røttu viðkomandi.

Men eisini verður neyð-ugt at gera tað liviligt fyri bæði børn, ung, og tey í virknum árum og teimum eldru. Skúlin, bygdaskúlin við sínum eyðkennum má varðveitast og ikki gerast offur fyri cost-benefit. Samferðsluviðurskiptini mugu vera so góð sum gjørligt, so bæði postur og fólk kunnu ferðast aftur og fram hvønn dag. Og fyri tey eldru má bera til at gera serskipanir, har tann best egnada loysnin á staðnum verður funnin. Men hvørja ferð vit frøst um, at ein ungdomur úr út-jaðaranum hevur nomið sær eina hægri útbýgving, so harmast vit um, at hesin ikki kemur aftur til útjaðaran at búgva.

Føroyar eru 18 oyggjar og ikki ein oyggj sum Born-holm. Um so hevði verið, so var alt lættari og biligari. Men føroyski veruleiki er ein annar.

Eg vil mæla til, at vit pol-

itikkarar heldur enn útoyggjamenning og bygdamenning fara at tosa um økismenning. At økini t.d. Norðoyggjar, Suðuroyggjin og Sandoyggjin verða ment til at rúma á leið tí, sum eitt nútímans samfelag eigur. Men hetta krevur politiskt initiativ, har avgerðir um decentraliseringar av virksemi í Havnini verða gjørdar. Tá verður rok, men tað mugu vit tola.

Um økini fáa tað betur, so vilja útoyggjarnar eisini fáa tað betur. Men at venda aftur til tíðina, sum var, tað koma vit ongantíð aftur.

Finnast so møguleikar fyri eina útoyggja sum Fugloyinna? Teir eru ikki eyðsýntir, men skulu móguleikar skapast, so mugu hesir liggja í tí, sum er eyðkent fyri hesa oyggj. Ferðavinnan, sum higartil mest hevur snúð seg um Havnina og Kirkjubø, kundi verið ein móguleiki, men inspiratiónin má koma frá tykkum sjálvum. Og kanska finnast aðrir.

Men fyr meg at síggja er frægasta loysnin ein intensiverað økismenning. Einar sterkar Norðoyggjar vilja eisini skapa móguleikar fyri tykkara oyggj.

Alternativíð við einki at gera, eru einar Føroyar við einum livandi og ríkum miðstaðarøki og einum fátækum partvis avtoftaðum útjaðara. Vit kunnu broyta nakrar fortreytirnar, um vit vilja. Fyrsta takið er eitt politiskt tak til tess at bjarga einari økismenning í land. Valið er okkara. Tíðin er búgvin til ta avgerðina.

Jóannes Eidesgaard
løgtingsmaður

